

Ēriks Kūlis

SAULESBRĀĻI

Kad bijām pie jums, mēs taču jums pavēlējām –
kas negrib strādāt, tam nebūs ēst.

APUSTUĻA PĀVILA 2. VĒSTULE TESALONĪKIEŠIEM, 3:10

Svētdiena.

Sēžu pamestā laivu būdā ezermalā. Esmu līdz acīm pierijies tomātus no svešiem mazdārziņiem tepat aiz niedrāja. Varbūt kādam tas liekas cūcīgi, bet tāda ir dzīves kārtība. Ir, kas strādā, un ir, kas iztiek no viņu darba augļiem.

Tēvs, bērībā ņemdams mani līdz uz dārzu pie bišu stropiem, teica: redzi, puikiņ, ir darba bites un ir trani. Tāds trans nekad nav strādājis un nestrādās, darbs viņam uzdzen riebumu. Toties bite raujas vaiga sviedros, līdz nokrīt. Un šito padarīšanu vēl līdz šim nevienam nav izdevies mainīt. Kas tu gribētu būt, puikiņ? Tranu priekšnieks, atbildēju. Pamēģini tik, tēvs piedraudēja, dabūsi mugurdanci ar bērzu žagariem. Bērņus nedrīkst pērt. Tā teica bērņudārza audzinātāja. Tēvs paskatījās uz mani ar baltu aci. Rīt no paša rīta nāksi uz lauka ravēt cukurbietes, viņš paziņoja. Bērņudārzu vari aizmirst! Bērņi nedrīkst strādāt, iebildu. Kas tev to teica, puisel? Kolhoza priekšnieks, lepni atcirtu. Tad lai viņš tev dod maizi, tēvs norūca.

Kaut gan man toreiz bija tikai pieci gadi, secināju, ka fāčim nav taisnība.

Tas bija tik sen, ka, šķiet, pagājis milzu laiks.

Varbūt apēstu vēl kādu tomātu, bet nav sāls. Būtu te drauģelis Afoņa, kas katru trešo vai ceturto dienu parasti atklīst, varētu tomātus atdot viņam. Vienmēr kaut kā trūkst. Iespējams, tā ir visas civilizācijas nelaime. Vienam negaršo tomāti bez sāls, citam skauž kaimiņa personīgais boings. Varbūt tādēļ cilvēki izgudroja atombumbu. Tas kuram katram vis neizdodas.

Laivu būda ir tukša, stūrī uz satrunējušās grīdas palicis tikai vecs, sarullēts matracis, apvazāta grāmata “Kolā Briņjons” un no armatūras stieņa izgatavots pusmetrīgs lauznis un āmurs, kurus tur atstājis Afoņa, kad abi vēl nodarbojāties ar kanalizācijas vāku nodošanu lūžņos. Bet tad Žoriks tos vairs neņēma pretī, jo draudot sods. Esot parādījies likums par kanalizācijas šahtu vākiem. Protams, vāki ir svarīgāki par bomžiem. Ko mums ar Afoņu atlika darīt? Vienā būvlaukumā nospērām pāris roratslēgu un, izlikdamies par santehniķiem, skrūvējām nost čuguna radiatorus pamestās hruščovkās.

Kāds brīdis pagāja, kamēr iemācīju Afoņu apieties ar roreni. Jāņem vērā, ka manam pāriniekam ir tikai viena roka.

Pamestā bērnodārzā atradu salauztus zīdaiņu ratiņus, un lūžņu plača saimnieks Žoriks saņēma pirmo un pēdējo augstvērtīga čuguna lūžņu kravu. Pēdējo tāpēc, ka rateļi neizturēja radiatoru smagumu un otrajā reisā izjuka. Kas tu par atslēdznieku, bļin, ja nevari normālu transportu uztaisīt, ķibiņi feņi, Afoņa lādējās, jo ratiņi uzkrīta viņam uz *nīkas* firmas krosenes. Tas tev, sūda jefreitor, sods par zagšanu, uzkliežu. Tā iet, ja jūrmalā ievelk nāsīs svešas kedas.

Nospļāvāties uz atstātajiem radiatoriem, jo tik tālu aiznest nespējām, un, paklusām viens otru lamādami, gājām uz mūsu rajona bezmaksas zupas virtuvi. Izleksējām katrs savu kartona šķīvi ar putraimu biezputru, un Afoņa teica, ka viņš no šīs barotavas tinoties uz visām četrām. Laidies, atbildēju, neesmu tev miesīga aukle, ja nevari savas pēdas savākt, bļin. Taču otrā rītā viņš bija klāt kā uzbāzīgas paģiras. Ir štelle, drauģelis teica, un ģīmis šim staroja, it kā būtu atradis mobilo, ko varētu vēsi uzšaut gaisā. Davai, tinies, man vēl nav pieņemšanas laiks, noņurdēju, staipīdamies uz matrača, jo pa šķībās laivu būdas jumtu bungoja retas lietus lāses.

Iesperdams pa pazoli, Afoņa noprasīja: ieraut gribi? Rausos sēdus un nolēmu, ka vērts paskatīties uz šito rupjo tēviņu, kurš nemāk labrīt pateikt, bet aiztiek mani. Gājuši, Zeņa, viņš mudināja, turēdams rokā salocītu cukurmaisū. Es tev neesmu nekāds Zeņa, bet Zenons, saprati, vecā mačalka, uzrēju šim. Dzīvniekus neslīcināšu, paziņoju, atcerēdamies, kā reiz kāda kundzīte mums par pusdaci kaķēnu noķeršanu mājas pagrabā un iemešanu ezerā iešķieba polšu. Toreiz tā saskrāpēja rokas, ka trīs dienas rētas dziedēju ar urīna kompresēm. Pie vella tos kaķus, Zeņa, Afoņa piekrita. A kāpēc tev līdzī maiss? Būs baigā manta, ķibiņi feņi, viņš kārdināja.

Pēc pusstundas nonācām pie izraktas kanalizācijas tranšejas aiz vecās kapsētas. Afoņa tajā ieslīdēja un māja, lai sekoju. Johaidī, ja būs pa tukšo, norausies, dulburi, burkšķēju, svempdamies lejā pa smilšaino rakumu. Atbildes vietā viņš maķenīt pakašāja, un es ieraudzīju rūsas klātu nesprāgušu šāviņu. Pats esi bulduris! Bombu redzi? Vot, kur gul mūsu drope. Žoriks nav idiots, lai ņemtu to pretī, iesmējies teicu. Tu ko, gribi uzraut gaisā viņa

kantori? Tas tak nesprādzis šāviņš! A mēs viņam kā šķembus, saņēmu atbildi. Davai, tranzējam uz veco fortu pie zivju kombināta, viņš paskaidroja savā lauzītajā latviešu valodā. Nevis šķembus, bet šķembas, aizrādīju, davai, runā pareizi. A es runāju labāk par vienu otru latvijieti, Afoņa spurojās preti manai audzināšanai, pats bez davai nevari iztikt.

Klusēdami sakūrām ugunsķuru no tukšām gāzmasku kastēm, ielikām šāviņu un pēc pusstundas pamestajā betona bunkurā salasījām pusmaisu ar vēl siltām šķembām, nosprieduši, ka bija kapitāls blīkšķis. Kaut stāvējām biezo metāla durvju otrā pusē, notrīsēja visas bungādiņas.

No Žorika saņemto piķi kulturālā veidā nodzērām. Sanāca divas pudelītes odekolona ar ambiciozu nosaukumu “Troinoi” po receptu Imperatora Napoļeona, un kādu laiciņu jutāmies kā pasaules iekarotāji, smaržodami pēc lavandas. Galu galā palīdzējām Latvijas ekonomikai. Tādi pašnodarbinātie mikrouzņēmēji ir valsts fundamenti – to dzirdēju pa radio Lētas dzīvoklī.

SVIEŽU tomātus krastam piepeldējušiem gulbjiem. Viņi tos neēd. Ja tā, man šobrīd nemaz nerūp, ko putni darīs ziemā, kad te neviens nebūs. Gulbjiem spelgonī nekādi nevarēšu līdzēt. It sevišķi, kad tie iesals ledū. Nebūšu pilsētā vēl izlīdis no siltumtrases kolektora un sameklējis brokastu, kad lapsa kādu gulbi būs nokodusi pusdienām. Katram savs kreklis tuvāks, kaut gan šiem putniem nātru krekli ir tikai pasakā, kuru māte, kolhoza darbā nogurusi, žāvādamās man lasīja priekšā.

Gulbju pārim bija trīs gulbēni, bet nelieši tos citu pēc cita nožmiedza un apēda. Putnu ģimene, visu vasaru uzturēdamās pilsētas kanālā, bija pārāk pieradusi pie cilvēku sabiedrības. Pat mēs ar Afoņu tos barojām, jo atkritumu konteineros diezgan bieži varēja atrast sapelējušus maizes kukulišus. Huligāniem nebija grūtību jaunos, nepieredzējušos gulbēnus satvert aiz kakla. Laikam baigā zviegšana bija, ceļot ceptu gulbi uz galda tajā stulbeņu kompānijā. Pilsētas avīzē par šīm slepkavībām šausminājās žurnāliste. Bet tie, kas ēd gulbjus, avīzes nelasa, kā dažkārt to darām mēs, godīgi bomži.

Piemēram, es ar jaunākajiem laikrakstiem iepazīstos pilsētas bibliotēkas

lasītavā, it sevišķi ziemā, kad tur kvernējām cauras dienas. Kas nekaitēja palasīties, sēdot siltumā. Ja apnika vairākkārt no avīzes avīzē pārgremotās ziņas, izgāju gaitenī, kur stāvēja sekcija ar grāmatām, kuras cilvēki bija sanesuši. Vienmēr varēja atrast piemērotu lasāmvielu. Reiz ieraudzīju pusatplēstu enciklopēdiju un, to pāršķirstot, uzzināju, ka vāciešiem bijis slavens karavadonis Oto fon Bismarks. Nāvīgi interesanti, spriedu, jo man tāda pati fāmīlija. Tikai daži burti citādi – esmu Zenons Bišmārks.

Bibliotēkas ilgu mūžu piedzīvojuši sekcija nekad nestāvēja tukša. Tā bija piekrauta tiktāl, ka daža laba rakstnieka mūža darbs, striķa gala sašņorēts, kā teroristu nolaupīts ķīlnieks gulēja uz grīdas. Ļaudis bija pārņēmusi nesaprotama vēlme atbrīvoties no grāmatām, pēc kurām krievu laikos paši nīka rindās stundām ilgi vai dabūja pa blatu no pazīstamām pārdevējām. Šajā koridorā redzēju visus Viļa Lāča un Čārlza Dikensa romānus, Jāņa Raiņa sējumus, Jaunsudrabiņu, Rūdolfu Blaumani, par dzeju grāmatām nemaz nerunājot. Arī Čaks dzeltenos vākos tur dažkārt gulēja.

Loģiski – kurš šodien, acis slaucīdams, lasīs Akurateru vai Frici Bārdu? Sentiments vairs nav cieņā, dzirdēju spriedumu no kāda prātvēdera. Viņš reizē ar mani cilāja bārenīgās grāmatas. Tagad dzejas dienu vietā nāk erotiskie šovi, izspūrušais vīriņš sparīgi piemetināja. Saskatījis pateicīgu klausītāju, šis turpināja skalot brīnumu lietas: šodien zīdainim grabulīša vietā dodot spēlēties ar planšetdatoru.

Kad uzprasīju, vai Fricis Bārda arī ir dzejnieks, gudrelis atsmēja, ka priekš manis fricis ar bārdu esot Ziemassvētku vecītis. Gribēju viņa degunam piebāzt dūri un noprasīt, vai jūt, ka ož pēc zārka, bet baidījās, ka matainais vārgulis uzreiz neatmet pēdas pret sauli.

Nereti vienu otru grāmatu paņēmu līdzī savās klejojumu gaitās. Reiz, cerēdams uz attiecīgu samaksu, Lētai aizstiepu Jaunsudrabiņa desmit sējumus. Vairāk nevarēju plēves maisā iestūķēt. Tu ko, nezini, ka grāmatas plītī švaki deg, viņa noprasīja, labāk būtu ievīlcis nāsīs briketes no preču stacijas vagona. Atbildēju, ka negribu riskēt kā toreiz, kad knapi izmuku no apsarga.

Tagad uz vecā matrača kopš pavasara no saviem gājieniem atpūšas Kolā Briņjons. Kad izgādijās brīvs brīdis, iepazīnos ar šī kniebēja gājieniem. Viņš

pat nenojauta, ka atrodas tāda cilvēka īpašumā, kas šo izpestījis no ļaunāka likteņa. Starp citu, paglābu arī kabatas formāta Bībeli, ko bija atstiepis kāds baznīcas nīdējs. Svēto grāmatu lasīju uz smagām pohām, kad pat pie Lētas nebija ne mazāko cerību salāpīties un grasījos nosprāgt. Tieši tādās stundās mana saņurcītā bomža dvēsele kļuva jūtīga, it kā būtu nodīrāta. Tomēr tālāk par iepazīšanos ar desmit baušļiem netiku. Visvairāk pārsteidza, ka cilvēku sabiedrībai paredzētie likumi, pēc manām domām, bija ļoti neērti praktiskai lietošanai. Nekas nav tik iekārojams kā sveša sieva; nekas nav tik vilinošs kā nauda, kura nepieder tev; nekas nav tik izdevīgi kā melot sarežģītās situācijās. Un parocīgi novākt to, kam esi parādā riktīgi biezu piķi. Un tā tālāk. Vai baušļi radīti, lai mēģinātu krutiem džekiem pa riktīgam iegriezt?

Dažreiz arī bibliotekāres mums, bomžiem, iegriež. Piemēram, darbiniece man neuzticēja latvju tautas nerātnās anekdotes. Cilvēkiem daudz ko neuztic. Tā vienmēr ir politika, ko izmanto tie, kuri atrodas izdevīgākā pozīcijā.

[..]